

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR GLOBALA STUDIER
EXAMENSARBETE I GLOBALA UTVECKLINGSSTUDIER

El Sistema Hammarkullen

En kvalitativ studie om hur El Sistema bidrar till social inkludering

Sofie Johanson Dencker

Handledare: Malin Hasselskog

Höstterminen 2013

Innehållsförteckning

Sammanfattning/Abstract.....	2
1. Introduktion	3
1.2 Syfte och frågeställningar	4
2. Teoretisk anknytning.....	5
2.1 Social exkludering.....	5
2.2 El Sistema	8
3. Metod	11
3.1 Metodval.....	11
3.2 Intervjupersoner	12
3.3 Tillvägagångssätt och genomförande	13
3.4 Etiska överväganden	14
3.5 Metoddiskussion	14
4. Resultatbeskrivning och analys	17
4.1 Musikens betydelse för barnens utveckling (Tema 1).....	17
4.2 Ett engagerat helhetstänk (Tema 2).....	20
4.3 Gemenskap och samarbete över gränser (Tema 3)	23
5. Diskussion och slutsatser.....	27
5.1 Avslutande reflektioner	30
5.2 Förslag till framtida forskning	31
Källförteckning.....	32
Bilaga 1. Intervjuguide.....	34

Sammanfattning/Abstract

Social exkludering är ett aktuellt samhällsproblem lokalt liksom globalt. Det handlar i stort om individers och grupperns möjligheter till delaktighet i samhället, vilket avgörs av sociala, ekonomiska, politiska och kulturella processer. Att se social exkludering som ett samhällsproblem är relevant för att förstå behovet av ett mer integrerat samhälle och behovet av satsningar för att åstadkomma mer social inkludering. El Sistema är en social verksamhet som använder musik- och orkesterundervisning som verktyg för social och mänsklig utveckling. Verksamheten som 1975 startade i Caracas, Venezuela har utvecklats till en global rörelse. År 2010 påbörjades i stadsdelen Hammarkullen i Göteborg Nordens första El Sistema-inspirerade projekt, vilket sedan dess kommit att bli en permanent verksamhet. Musikundervisningen riktar sig till barn och unga men ambitionen är att inkludera hela familjer i en social gemenskap.

Syftet med denna studie är att ta reda på huruvida och på vilket sätt El Sistema Hammarkullen bidrar till social inkludering.

För att ta reda på detta har det genomförts en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer med sex intervjupersoner inom förskola och grundskola, för att synliggöra deras uppfattningar om huruvida El Sistema bidrar till social inkludering. Undersökningens frågeställningar handlar om hur man ser påverkan på barn, familjer och området/stadsdelen med avseende på social inkludering. Det empiriska materialet bearbetades med tematisk analys i en induktiv metod och resultatet analyserades utifrån teorier om social exkludering. Resultatet visar att det finns uppfattningar om att deltagande barn, deras familjer och även till viss del stadsdelen påverkas i en positiv bemärkelse av El Sistema. De intervjuade menade sig se att barnen påverkas genom en stärkt självförtroende och känsla av grupptillhörighet och att familjer i Hammarkullen i större utsträckning nu möts över kulturella gränser. Detta kan i förlängningen även bidra till en mer positiv självbild för invånarna i stadsdelen. Slutsatser: resultatet kan tolkas som att El Sistema Hammarkullen bidrar till ökad social inkludering i det hänseendet att det medverkar till skapandet av ett större socialt nätverk och ökad gemenskap i området vilket genererar känslor av samhörighet och framtidstro.

Nyckelord: Social exkludering, social inkludering, El Sistema

1. Introduktion

I och med globaliseringen ökar den internationella migrationen vilket bland annat bidrar till en ökad segregation lokalt (Abrahamsson, 2011). Orsaker till detta kan kopplas till hushållens ekonomiska möjligheter och till det faktum att vi människor tenderar att bosätta oss i närheten av dem som vi känner mest samhörighet med, socialt, ekonomiskt och kulturellt (Socialstyrelsen, 2010). Segregationen liksom de socioekonomiska klyftorna ökar i Sverige. Göteborg är ett exempel på en segregerad stad liksom Hammarkullen exempel på en socioekonomiskt (och etniskt) segregerad stadsdel i stadens utkant. Göteborgs socioekonomiskt utsatta förorter karaktäriseras ofta av att befolkningen har en hög andel invandrare eller människor med utländsk bakgrund (Beach & Sernhede, 2011). Segregation är nära sammanlänkat med ett annat för samhällsvetenskapen viktigt begrepp - social exkludering. Men om det förstnämnda till stor del handlar om förhållanden på makronivå så studeras vid social exkludering snarare individen eller gruppen (Socialstyrelsen, 2010).

Social exkludering är ett mångdimensionellt och debatterat begrepp som i princip handlar om hur sociala, ekonomiska, politiska och kulturella processer är avgörande för huruvida individer eller grupper är delaktiga eller inte i samhället. Social exkludering innebär således utestängning helt eller delvis från samhällsliga processer och kan utöver att vara en begränsning för den enskilda individen även leda till problem på samhällsnivå. Att se social exkludering som ett samhällsproblem är relevant för att förstå behovet av ett mer integrerat samhälle och behovet av satsningar för att åstadkomma mer social inkludering (Alm et al., 2010; Byrne, 2005). Hans Abrahamsson framhåller social inkludering i urbana miljöer som ”en av vår tids viktigaste utmaningar” (Abrahamsson, 2011 s. 1).

Att använda musik som ett medel för att ge uttryck för känslor, proklamera ett budskap, påverka opinion eller åstadkomma förändring är väl beprövat i hela världen och inom många discipliner. Följaktligen har musik en social funktion och används för att skapa social och samhällslig förändring. El Sistema beskrivs som en social rörelse som genom att inkludera barn från socioekonomiskt utsatta områden i musikundervisning syftar till att åstadkomma samhällsutveckling. Tillsammans med den gemenskap orkestern skapar vill man stärka både individ och kollektiv och det är således en social verksamhet som använder musik och orkester som verktyg för social utveckling och inkludering. Det som startade i Venezuela för

knappt fyrtio år sedan har utvecklats till en global rörelse. El Sistema-verksamheter har startats på flera håll i både USA och Europa, och till Sverige kom det för drygt tre år sedan då Hammarkullen blev första stadsdelen i Norden att anamma konceptet. Fokus ligger på att med hjälp av tid och kontinuitet inkludera så många familjer som möjligt och genom musik och musicerande tillsammans åstadkomma en ökad känsla av gemenskap och sammanhållning. Det talas om en stor El Sistema-familj som ska jämna ut klassklyftor och bidra till en positiv samhällsutveckling (El Sistema, 2013; Bamford, 2009). Man kan fråga sig om dessa ambitioner faktiskt kan leda till någon reell förändring och hur det fungerar i praktiken. Jag har i inom ramen för mitt uppsatsarbete valt att undersöka huruvida och på vilket sätt El Sistema Hammarkullen bidrar till social inkludering.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att ta reda på huruvida och på vilket sätt El Sistema Hammarkullen bidrar till social inkludering.

För att kunna besvara syftet har jag valt att fokusera på vilka uppfattningar som finns bland lärare och pedagoger på förskolor och grundskolor i stadsdelen. Detta med motiveringen att det är personer som arbetar i Hammarkullen och genom jobbet har nära kontakt med barnen (och i viss grad även med deras familjer) som är med i El Sistema, samt med barn som inte är det, och därför kan tänkas ha värdefull information att bidra med om hur en eventuell påverkan på barn och familjer ser ut och om det till och med påverkar området/stadsdelen där de arbetar, med avseende på social inkludering. Undersökningen grundas således i människors uppfattningar om det undersökta fenomenet. För att ta reda på detta har jag formulerat följande frågeställningar om hur en eventuell påverkan av El Sistema ser ut och hur denna påverkan förhåller sig till social inkludering.

- På vilket sätt påverkas barnen med avseende på social inkludering?
- På vilket sätt påverkas familjerna med avseende på social inkludering?
- På vilket sätt påverkas omgivningen med avseende på social inkludering?

2. Teoretisk anknytning

I detta avsnitt presenteras bakgrunden till El Sistema i Venezuela och i Hammarkullen, Göteborg. Begreppet social exkludering utgör uppsatsens teoretiska ramverk som också innehåller ett avsnitt om hur segregation förhåller sig till begreppet social exkludering.

2.1 Social exkludering

Social exkludering ett mångdimensionellt och komplext fenomen vars betydelse är omtvistad. Det handlar i stort om avsaknad av nödvändiga resurser för att delta i samhällsliga aktiviteter och processer (Alm, Bäckman, Gavanoas, & Kumlin, 2010; Byrne, 2005). Olika författare konstaterar det problematiska med att definiera begreppet och betydelsen skiftar mellan olika sociala kontexter. Emellertid kan det konstateras att materiell fattigdom och svag arbetsmarknadsanknytning många gånger är centrala kriterier (Alm et al., 2010). Walker och Walker menar att “...*social exclusion*/.../ refers to the dynamic process of being shut out, fully or partially, from any of the social, economic, political or cultural systems which determine the social integration of a person in society” (Walker & Walker citerad i Byrne, 2005 s. 2). Istället för att vara ett statiskt tillstånd är social exkludering något dynamiskt som tillika är relativt, det vill säga att exkluderad alltid ställs i relation till inkluderad (Alm et al., 2010).

Della Giusta poängterar att exkludering i och med avsaknad av nödvändiga resurser, mätt utifrån rådande ekonomiska förhållanden, är nära sammankopplat med fattigdom och utsatthet. Dock inkluderar social exkludering mer än ekonomiska faktorer, med indikatorer såsom hälsa, välbefinnande, tillgång till utbildning, arbete, hushåll, transport, etc. I princip handlar det om en persons eller gruppens möjligheter till åtkomst av ekonomiskt, socialt och humant kapital (Della Giusta i Desai & Potter, 2008 s. 137). Arjan de Haan framhåller att social exkludering inte är utmärkande endast för fattiga länder. Istället är det något som finns i alla samhällen, fattiga som rika. Detta eftersom människor av naturen skapar sociala grupperingar, vilket per automatik innebär exkludering av (de) andra. Det kan handla om utestängning från en eller flera områden i samhället och ofta sker exkludering, mot individ eller grupp, på flera områden samtidigt (de Haan).

Det är ett flertal mekanismer som bidrar till skapandet och reproduceringen av social exkludering även om avgörande normer för vad som görs gällande varierar beroende på samhällslig kontext. Ekonomiska, politiska och sociokulturella skeenden måste förstås som egna processer samtidigt som de olika processerna inverkar på varandra. Det ekonomiska

handlar om sådant som arbetsfördelning och om hur olika arbeten värderas, men också om konsumtionsmönster. Även politiska processer är betydelsefulla för medborgerliga villkor och graden av delaktighet i samhället. Till sist ligger socio-kulturella processer i mångt och mycket till grund för sociala normer och så i förlängningen även för ekonomiska och politiska processer såsom lagar, regler och principer. Della Giusta påpekar att framför allt de sociokulturella processerna är avgörande eftersom de sätter normen för vilka egenskaper och beteenden som accepteras, informellt liksom formellt. De sociala grupper och nätverk vi tillhör är av stor betydelse för vår möjlighet att delta i olika samhällsliga processer och därmed även för social exkludering/inkludering. Samhällsliga strukturer och institutioner spelar också in och om det saknas statliga institutioner för att motverka social exkludering kan det i praktiken innebära en omöjlighet för utsatta samhällsgrupper att inkluderas i samhället (Della Giusta i Desai & Potter, 2008).

Byrne (2005) beskriver Weit-Wilsons definition av social exkludering som innefattar att begreppet delas in i en ”svag” och en ”stark” tolkning. I den svagare versionen så fokuserar man på de exkluderade, att problemet ligger hos dem. I den starkare versionen så menar man istället att problemet vilar på de strukturer som leder till exkludering. Med detta betonas vikten av att inte se social exkludering som ett problem som enbart kan lösas genom att fokusera på de människor som räknas vara socialt exkluderade, utan att istället höja blicken och se till de maktstrukturer som möjliggör exkludering och ett fortsatt ojämnt förhållande mellan fattiga och rika (Byrne, 2005). Med andra ord kan social exkludering ses både som en aktiv handling på mikro-nivå liksom en konsekvens av strukturella processer på makro-nivå (Alm et al., 2010).

Social exkludering sker även på global nivå. I och med globaliseringen sker ekonomiska, kulturella och politiska processer mellan länder i allt högre grad vilket innebär att allt större strömningar av människor, varor och kapital förflyttas över jordklotet (Eriksson et al., 2011; Abrahamsson, 2011). Detta innebär att det globala får allt större betydelse för det lokala (Abrahamsson, 2011). En konsekvens av globaliseringen är ökad internationell migration där människor med olika kulturella bakgrunder, religion och språk möts i allt större utsträckning. Globaliseringen och den migration som följer kan ses som bidragande faktorer till en ökande social exkludering och segregation. En annan följd av globaliseringen är att fler länder ingår i en global ekonomi. Något som medför en tilltagande konkurrens på arbetsmarknaden vilket i sin tur leder till djupare samhällsklyftor och en socioekonomiskt polariserad boendesituation (Alm et al., 2010). Abrahamsson talar om ökade socioekonomiska och politiska skillnader

inom städer och om en uppdelning mellan exkluderade/marginaliserade och inkluderade samhällsgrupper (Abrahamsson, 2011). Men globaliseringen har även positiva verkningar, bland annat är den av central betydelse för skapandet och möjliggörandet av ett större internationellt nätverk och ökat samarbete, vilket är relevant för den globala spridningen av El Sistema och interaktionen mellan verksamheter i de olika länderna.

Social exkludering innefattar ofta också olika former av segregation. Franzén understryker att segregation handlar om maktrelationer och innebär att vissa inkluderas medan andra exkluderas. Vidare menar Franzén att ”segregation upprättar och bekräftar en hierarkisk skillnad mellan minst två grupper” och att det handlar om ”över- och underläge, moraliskt och/eller materiellt” vilket orsakar social isolering och utanförskap (Franzén i Andersson & Magnusson, 2001 s. 25). Detta kan få konsekvenser inte bara för individen utan även för samhället i form av olika problem som arbetslöshet och ökade sociala spänningar och kan i förlängningen leda till ett hot mot demokratin. Franzén menar att det för människan okända – som ”de andra” - kan ses som en potentiell fara och framhåller vidare tolerans, erkännande och respekt gentemot det främmande som en förutsättning för att motverka segregation. Franzén menar att identifikation med ”den andre” suddar ut gränserna för ”vi” och ”dem” (ibid. s. 44f).

Segregation handlar om polarisering, distansering eller åtskillnad geografiskt och/eller socialt. När man talar om rumslig segregation eller boendesegregation åsyftas geografisk placering och ett polariserat boendemönster, mer specifikt hur koncentrations- och spridningsmönster ser ut gällande människors boendesituation. Det vill säga, om förhållandet mellan stadens olika delar och åtskillnad mellan olika befolkningsgrupper. Segregation kan också vara av etnisk, socioekonomisk och/eller demografisk karaktär även om begreppet vanligtvis avser den rumsliga och bestäms utifrån socioekonomiska förutsättningar och faktorer som ”hushållens ekonomiska resurser och möjlighet att välja var man vill bo” (Andersson, Bråmås, & Hogdal, 2009 s. 9). Etnisk segregation syftar på en (polariserad) befolkningsammansättning utifrån indikatorer som etniskt ursprung och nationalitet, alltså mellan de invånare som är födda i landet och de utrikes födda (Boverket, 2004). En socioekonomisk segregation mäts istället utifrån bland annat utbildning, arbete och inkomst. I Sverige är etnisk och socioekonomisk boendesegregation ofta och till stor del sammanlänkade (Socialstyrelsen, 2010). Skillnaden mellan människors sociala och ekonomiska livsvillkor i Göteborgs centrala delar och vissa förorter är stora (Andersson, Bråmås, & Hogdal, 2009).

Boendesegregationen i Sverige uppmärksammades på allvar först på 60–70-talet i och med det så kallade Miljonprogrammet och i början av 90-talet ökade intresset för fenomenet, med fokus på ”etniska och invandringsrelaterade aspekter” (Andersson et al., 2009). Användningen av begreppet invandrare är problematiskt då det tenderar att behandlas som en enhetlig kategori trots att de människor som anses tillhöra denna kategori har vitt skilda ursprung och behov (Boverket, 2004). Segregationen i Sverige är inte begränsad till socioekonomiskt utsatta områden eller till områden med hög andel utrikes födda och den kan vara mer eller mindre självvald, vilket i sin tur även påverkar vilka konsekvenser segregationen får för invånarna. Följaktligen kan boendesegregation också uppfattas både som positivt och som negativt (Andersson & Magnusson, 2001).

Beach och Sernhede (2011) beskriver i sin artikel ”From learning to labour to learning for marginality: school segregation and marginalization in Swedish suburbs” skolungdomars känslor av utanförskap, hopplöshet och exkludering från resten av staden och det svenska samhället. Om vilken stigmatisering det innebär att växa upp i en invandrartät förort och hur chansen att få ett bra jobb minskar avsevärt beroende på vilket område man kommer ifrån och vilket efternamn man har. Det dåliga ryktet som förorten har påverkar således förväntningar om framtiden och känslor av medborgarskap. Emellertid menar vissa (enbart tjejer) av ungdomarna som tillfrågades i Beach och Sernhedes studie att de ändå ser utbildning som en möjlighet till en bättre framtid. Vidare kan man ifrågasätta skolsystemets avsikter och strävan att inkludera marginaliserade grupper (Beach & Sernhede, 2011). Abrahamsson konstaterar att stigmatisering och utanförskap fungerar som grogrund för rekrytering till kriminalitet (Abrahamsson, 2011).

I uppsatsen definieras social exkludering som samhälllig marginalisering, att individer eller samhällsgrupper utestängs helt eller delvis från socioekonomiska processer och aktiviteter och således inte deltar i samhället. Fokus ligger på social inkludering genom sociala nätverk och ekonomisk tillgänglighet, det vill säga faktorer som kan motverka reproducering av social exkludering och istället leda till ökad inkludering i samhället. Framst de sociala men även de ekonomiska aspekterna av social exkludering/inkludering är aktuella i uppsatsen.

2.2 El Sistema

El Sistema startades år 1975 i Venezuela av ekonomen och musikern José Antonio Abreu. Idén var att skapa en musikundervisnings-verksamhet riktad mot barn och unga från socioekonomiskt utsatta områden i Venezuela, med förhoppning om att öppna upp för ett

alternativ till gängrekrytering och kriminalitet och således ge möjlighet till en bättre framtid. Det som började i mycket liten skala med 11 barn har utvecklats till en global rörelse och finns nu även på flera håll i Sverige. I Venezuela omfattar El Sistema idag drygt 400 000 barn varav många kommer från socioekonomiskt utsatta områden. Starten i Sverige kom till efter ett möte mellan Gustavo Dudamel och musiker från Angeredes Kulturskola när Dudamel, tidigare El Sistema-barn från Venezuela, besökte Sverige år 2009 i egenskap av chefsdirigent för Göteborgs Symfoniker. Det började som ett projekt och utvecklades därefter till en permanent verksamheten som ligger inom ramen för Angeredes Kulturskola. El Sistema Hammarkullen har liksom i Venezuela ambitionen att med musiken som verktyg, och genom tid och kontinuitet, skapa ökad social inkludering. Det menas att musik och musicerande i grupp leder till individuell och kollektiv utveckling. El Sistema Hammarkullen kostar 200 kr per barn och termin men högst 400 kr för en familj, vilket gör att nästan alla har råd att ha sina barn i verksamheten. Att familjer/hushåll har små ekonomiska resurser ska inte vara ett hinder för att delta (El Sistema, 2013).

El Sistema beskrivs som en form av musikutbildning med en ”social agenda” där man genom att spela och sjunga tillsammans flera gånger i veckan strävar efter hur man skulle vilja att samhället såg ut – en gemenskap där man lyssnar på varandra sinsemellan. Visionen är att genom musik och gemenskap stärka individens självförtroende och samarbetsförmåga för att åstadkomma ökad delaktighet i samhället och i förlängningen bidra till ökad integration, starkare demokrati och positiv samhällsutveckling (El Sistema, 2013).

Studier har gjorts på *varför* människan har utvecklat förmågan att musicera och vidare *på vilket sätt* musik påverkar. Trots olika teorier råder det konsensus runt musikens förmåga att stimulera våra känslor. Professor Anne Bamford forskar på betydelsen av kultur, konst och kreativitet för undervisning, inläring, språkutveckling, kreativt tänkande, samarbetsförmåga och i förlängningen för samhällsekonomin. Hon redogör i sin bok ”The Wow Factor” för hur den estetiska skolundervisningen i FN:s medlemsländer påverkar barn och unga, detta på uppdrag av UNESCO. Bamford betonar vikten av estetiskt utformad undervisning och betydelsen av att barn får möjligheter att utveckla sin kreativitet (Bamford, 2009). På El Sistemas hemsida hänvisas det till forskning som visar att hjärnan påverkas av att vi lyssnar på eller spelar musik, med referens till undersökningar av Gunnar Bjursell som är professor i molekylär biologi och som har undersökt relationen mellan kultur/musik och hjärna, med slutsatser om att musik påverkar dopaminimpulserna i hjärnan (Bjursell, 2011). Att musik påverkar hjärnan positivt styrks även av en ny studie som visar att musikutövning tidigt i livet

förbättrar inlärningsförmågan, och att effekterna kvarstår i vuxen ålder även i de fall musikutövandet endast pågått i några år (White-Schwoch, Carr, Anderson, Strait & Kraus, 2013).

Jörgen Nahm och Maria Wångersjö (2012) redogör i boken ”Stjärnor som föds, Första året med El Sistema” tankar om El Sistema. Genom citat från El Sistema-pedagoger, barn och föräldrar beskrivs El Systemas verksamhet och vad El Sistema Hammarkullen innebär för de inblandade. Det menas att bilden av Hammarkullen har förändrats från att ha en negativ ”värsting-stämpel” till att associeras med musik (Nahm & Wångersjö, 2012 s. 33). Vidare beskrivs verksamheten som ett demokratibygge, vikten av att alla får och vågar göra sin röst hörd. Det talas om social utveckling på individnivå liksom på en kollektiv nivå.

Något som inte kommer från Venezuela utan som uppkom i El Sistema Hammarkullen är Vänstay. Det är en social mötesplats där medverkande barn, familjer och pedagoger välkomnas för att umgås, fika och titta på när barnen uppträder. Själva ordet Vänstay är en göteborgsk ordvits eller ordvrängning med de sammansatta orden ”vän” och (det engelska) ”stay”, samt att det äger rum på onsdagar, därav anspelningen på engelskans ”Wednesday”. Sammankomsten som utspelar sig på Hammarkullsskolan under en timma varje vecka kan sägas vara hjärtat i El Sistema Hammarkullen. Det syftar till att familjerna ska vara delaktiga i barnens liv och till att knyta gemenskaper och stärka sammanhållning familjerna emellan. En gång i månaden anordnas även något de kallar för ”Spräng gränserna” då meningen är att familjerna tar med sig maträtter från sina olika hemländer och alla får på så sätt testa mat från olika kulturer (personlig kommunikation Ip 1).

Vänstay öppnar upp för en ökad kontakt mellan familjer i området och är en mötesplats som ger möjlighet att utveckla samarbete och nätverksbygge. Men det kräver också ett visst engagemang från deltagarna. I ”Stjärnor som föds, Första året med El Sistema” citeras föräldrar som framhåller att det krävs ett stort engagemang från föräldrarna om barnen ska vara med i El Sistema, att barnen ska hämtas och lämnas tre gånger i veckan och ha med sig matsäck för att klara långa dagar (Nahm & Wångersjö, 2012).

Det är framförallt tiden som är den stora skillnaden mellan El Sistema och den vanliga kulturskolan. Angereds Kulturskola har länge arbetat under mottot att musiken har en social funktion. Den ”interkulturella dialogen” tas också upp i Nahm och Wångersjös bok, liksom samarbetet mellan Göteborgs Symfoniker och El Sistema Hammarkullen - att El Sistema-barnen har spelat på konserthuset och att Symfonikerna hälsar på och gästspelar på El Sistema

Hammarkullen. Det påpekas att flera av barnen såg Götaplatsen (centrala Göteborg) för första gången i och med ett framträdande på konserthuset, fast de levt hela sina liv i Göteborg. Musikundervisningen i El Sistema Hammarkullen riktar sig främst till barn och unga i åldern 6-19 men i nuläget är alla som deltar antingen förskole-, lågstadie- eller mellanstadiebarn (Nahm & Wångersjö, 2012 s. 118).

I Hammarkullen bor det ett stort antal nationaliteter och arbetslösheten är hög. Stadsdelen kan definieras som en socioekonomiskt homogen förort men etniskt heterogen (Socialstyrelsen, 2010). Detta är något som kan bidra till marginalisering och känslor av att vara andra klassens medborgare. Socioekonomisk bakgrund har visat sig ha stor betydelse för huruvida barn och unga klarar sina studier med godkända betyg och vidare för framtida yrke och försörjningsmöjligheter (Beach & Sernhede, 2011). För att motverka segregation och social exkludering behövs modeller som kan bidra till en mer inkluderande och jämlik samhällsutveckling. Elva övergripande målområden är satta som riktlinjer för folkhälsoarbetet i Sverige. Ett av dessa gäller ekonomiska och sociala förutsättningar, vilket är ett mycket centralt mål både på individ- och samhällsnivå eftersom ekonomisk och social trygghet är förutsättningar för ett tryggt samhälle och en god folkhälsa (Statens folkhälsoinstitut, 2013).

3. Metod

I följande kapitel redogörs för valda metoder och tillvägagångssätt som används i uppsatsen och motivering ges till varför dessa metodval är de mest relevanta för undersökningen. Vidare redogörs för valet av intervjupersoner och tillvägagångssätt av insamlande och analys av data och i en diskussion om validitet, reliabilitet och generaliserbarhet begrundas styrkor och svagheter med undersökningen. Vidare beskrivs etiska överväganden som gjorts och utifrån vilken vetenskaplig ansats undersökningen utgår ifrån.

3.1 Metodval

En kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer har använts för att samla in för undersökningen nödvändig empirisk data. Intentionen var att genom intervjuer med personer som arbetar i Hammarkullen och som via arbetet dagligen kommer i kontakt med El Sistema-barnen och deras familjer, ta reda på hur El Sistemas eventuella påverkan på social inkludering ser ut. Således ämnar undersökningen synliggöra intervjupersonernas uppfattning om huruvida och på vilket sätt El Sistema Hammarkullen bidrar till social inkludering med avseende på de medverkande barnen och deras familjer. Valet att genomföra samtalsintervjuer istället för enkäter grundar sig i fördelen att intervjufrågor kan formuleras mer öppet,

relevanta följdfrågor kan ställas och möjligheten finns att vid behov kontakta intervjupersonen för kompletterande frågor.

3.2 Intervjupersoner

Urvalet av intervjupersoner blev en kombination av bekvämlighetsurval och snöbollsurval. Totalt har sex intervjuer genomförts varav en av dessa är med en pedagog inom El Sistema Hammarkullen och resterande fem med personer som inte jobbar inom El Sistema men som på annat sätt arbetar med de barn som är med i verksamheten. De intervjuade personerna inbegriper en El Sistema-pedagog (Ip 1), en lärare (Ip 2), två förskolelärare (Ip 3 och Ip 4), en musikpedagog på förskolan (Ip 5) och en fritidsassistent (Ip 6). Det fanns på förhand en önskan om att intervjua fler lärare men det visade sig svårt att få personer inom denna yrkeskategori, och på de två skolor som tillfrågades, att ställa upp på en intervju.

Både musikpedagogen och El Sistema-pedagogen fick jag kontakt med genom gemensamma bekanta. Bägge kontaktades via mejl och genom den ena fick jag kontakt med ytterligare en intervjuperson. Vidare kontaktades även rektorer på Hammarkulleskolan respektive Emmaskolan via mejl för att genom dessa komma i kontakt med lärare och fritidspedagoger och på så sätt nåddes ytterligare tre intervjupersoner. Rektorerna antingen vidarebefordrade mitt mejl till lärarna på skolan eller förmedlade direktkontakt med person att intervjua. Därigenom skedde ett så kallat snöbollsurval (Esaiasson et al., 2007). Även Hammarkullens Folkets Hus och fritidsgård Mixgården och kontaktades via mejl. Dock genomfördes ingen intervju där. Personal från Mixgården svarade visserligen på mitt mejl men trodde inte att de hade något av värde att bidra med i undersökningen eftersom det är en fritidsgård för ungdomar mellan tretton till tjugo år och samtliga barn som deltar i El Sistema Hammarkullen i nuläget är yngre än så (El Sistema, 2013). Samtliga intervjupersoner är kvinnor och kommer från två olika grundskolor och två olika förskolor. Varken den ojämna könsfördelningen, vilka pedagoger som medverkar eller antal intervjupersoner var på förhand bestämt eller planerat. Istället genomfördes intervjuer med samtliga intervjupersoner som svarade ja till att medverka därför kunde det inte bedömas om teoretisk mättnad uppnåddes (Esaiasson et al., 2007).

För att få fördjupad förståelse för hur El Sistema Hammarkullen fungerar i praktiken utformades intervjun med El Sistema-pedagogen som en kombination av informant- och respondentintervju. Syftet med ”informant-frågorna” var att ta reda på utifrån vilka fokus, arbetssätt och målsättningar El Sistema Hammarkullen rent konkret arbetar för att

åstadkomma social inkludering. Esaiasson et al. (2007) konstaterar att ”vid en informantundersökning används svarspersonerna som vittnen eller ’sanningssägar’ som skall bidra med information om hur verkligheten är beskaffad...” (ibid. s. 257). Intervjun syftade även till att besvara undersökningens frågeställningar varför det också ställts frågor av respondentkaraktär. ”En samtalsintervjuundersökning av respondentkaraktär bygger inte på källkritik utan det är människors uppfattningar eller föreställningar om olika företeelser man vill komma åt” (ibid. s. 291). Intervjupersonen i fråga har jobbat som musikpedagog inom Angereds Kulturskola i många år innan starten av El Sistema vilket ger skäl att tro att personen skulle kunna ha intressanta tankar att bidra med gällande före-och-efter starten av El Sistema i Hammarkullen. Informant-data har använts till bakgrundsbeskrivningen av El Sistema Hammarkullen och har inte varit underlag för resultatdelen. Till resultatet har använts respondent-data från samtliga sex intervjupersoner.

3.3 Tillvägagångssätt och genomförande

Intervjuerna startades med en uppvärmningsfråga om namn och yrke för att på så sätt inleda intervjun på ett ”mjukt” sätt. Därefter ombads respondenten berätta om vad den visste om El Sistema och om en eventuell påverkan på barnen, familjerna och området/stadsdelen, med följdfrågor om respondenten kunde ge exempel på hur en sådan påverkan ser ut. Slutligen ställdes en fråga om hur respondenten ser på framtiden för El Sistema, om eventuella orosmoment eller förhoppningar, eller kanske både och. Samtliga intervjuer avslutades med att fråga om intervjupersonen hade något att tillägga. Intervjufrågorna utformades med ambitionen att finna svar på undersökningens frågeställningar om på vilket sätt El Sistema Hammarkullen påverkar barnen, familjerna och området/stadsdelen med avseende på social inkludering. Frågorna har formulerats på ett icke-akademiskt vardagligt språk för att de ska vara lätta att förstå. Dessutom har relativt öppna frågor utformats för att i högre grad tillåta respondenten att tala om det som hen anser viktigt. De frågor som nämnts har legat till grund för undersökningens intervjuguide. Men det har även ställts följdfrågor som inte tas upp här, vilkas karaktär har varierat beroende på intervju (Esaiasson et al., 2007). Samtliga intervjuer har genomförts på den skola eller förskola där intervjupersonen arbetar. Alla har tagit mellan tjugo och fyrtio minuter och spelats in med diktafon. Som komplement till det inspelade materialet har penna och papper använts för att vid behov ta anteckningar. Tre av sex intervjuer har transkriberats helt, resterande enbart delvis. De intervjuer som endast partiellt transkriberats har lyssnats igenom noggrant och sammanställts med hjälp av anteckningar.

Det empiriska materialet har analyserats utifrån tematisk analys (Braun & Clarke, 2006). Materialet har först och främst lästs igenom ett flertal gånger varpå det gjorts ett grovt urval utifrån vad som ansetts vara, för undersökningen, relevant information med avseende på frågeställningarna. Därefter har data kodats och sökts igenom med ambitionen att finna mönster, varpå koderna sedan sorterats under subteman (13 stycken) och sammansatts till tre teman som utgår ifrån undersökningen frågeställningar. Temana har fått namnen: Musikens betydelse för barnens utveckling, Ett engagerat helhetstänk och Gemenskap och samarbete över gränser. Vidare var den tematiska analysen av semantisk karaktär och det söktes inte efter underliggande eller latent betydelse. Analysen var inte en linjär process utan en rekursiv process som började redan vid intervjuerna och som sedan följdes av genomlysning av intervjumaterial, transkribering, genomläsning och sedan i skrivandet av analysen (Braun & Clarke, 2006).

Analysen utgick från en induktiv ansats, vilket innebär att koder, subteman och teman har sökts fram ur materialet (intervjudata) utan att använda en förbestämd mall eller schema för analysen. Undersökningens frågeställningar har bestämt inriktningen av intervjuerna och varit vägledande i analysen. Temana har sedan testats huruvida de besvarar frågeställningarna. Detta material har sedan i en analys utifrån valda teorier och begrepp utgjort diskussionen fram till huruvida studien svarar mot syftet med undersökningen. Det är således min tolkning av resultatet utifrån teorier om social exkludering som svarar mot syftet.

3.4 Etiska överväganden

I genomförandet av samtalsintervjuer har jag utgått från Vetenskapsrådets etiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning och utifrån dessa genomgående använt mig av fyra grundläggande krav utformade för att tillsammans säkerhetsställa en intervjupersons rättigheter. Dessa är följande: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Innan påbörjad intervju har jag informerat intervjupersonen om vad mitt syfte med undersökningen är, vidare har jag informerat om intervjupersonens rätt att när som helst dra tillbaka sin medverkan, jag har frågat om lov att använda diktafon för att spela in samtalet och endast frågor relevanta för intervjun har ställts. Vidare är samtliga intervjuer anonymiserade (Vetenskapsrådet, 1990).

3.5 Metoddiskussion

För att få en bättre förståelse om El Sistemas filosofi för samhällsutveckling har jag studerat vad som finns skrivet på El Sistemas svenska hemsida. Vidare har jag läst för ämnet relevant litteratur – som Tunstalls bok *Changing Lives: Gustavo Dudamel, El Sistema, and the*

Transformative Power of Music. Detta eftersom det är nödvändigt att ta del av vad som skrivits på området för att få en bättre förståelse och för att kunna utforma relevanta frågeställningar.

En begränsning med studien är att intervjupersonerna är få till antalet men det behöver inte vara någon nackdel (Esaiasson et al., 2007). Dock innebär det att jag inte kan göra några övergripande antaganden eller dra generella slutsatser. Det faktum att jag var bekant sedan tidigare med en utav respondenterna kan påverka både hur jag som intervjuare ställer frågor och hur respondenten svarar, vilket vidare kan innebära validitetsproblem för studien. Emellertid kan jag inte se att detta skulle ha påverkat resultatet för undersökningen i någon betydande grad. Något som kan tänkas ha påverkat resultatet är den ojämna könsfördelningen och det faktum att samtliga var positivt inställda till El Sistema. Anledningar till varför man inte kan svara på hur El Sistema (eventuellt) påverkat området kan vara att intervjupersonen är bosatt någon annanstans och bara är i Hammarkullen i samband med jobbet, och därför inte heller spenderar så mycket tid runt om i området för att kunna svara på hur en eventuell påverkan där ser ut.

Användning av diktafon har både positiva och negativa aspekter. Positivt eftersom citat kan fastställas utan problem. Utan möjlighet att spela in intervjun måste man som intervjuare till stor del förlita sig på sitt minne då det är svårt att hinna anteckna allt som sägs. Dessutom kan antecknandet i sig ta för mycket uppmärksamhet i anspråk, det vill säga att det är svårt att vara hundra procent fokuserad på själva intervjun – att ställa adekvata frågor, relevanta följdfrågor och vara observant på intervjupersons reaktioner. Negativ effekt som användningen av diktafon kan innebära är att intervjupersonen kan känna sig obekvämt över att bli inspelad vilket kan påverka resultatet negativt så att man inte får så mycket intervju-data. Jag tyckte mig vid något tillfälle märka en viss nervositet från respondenten angående användandet av diktafon. Att respondenten kände en viss press på att säga "rätt saker" – att prestera. Men när intervjun väl kom igång verkade det som att diktafonen glömdes bort och jag tror inte att inspelningen av intervjuerna har påverkat empirin i någon betydande grad.

Samtliga intervjupersoner har ställt sig nästan enbart positiva till El Sistema. Även om de själva inte jobbar inom verksamheten har de alla mer eller mindre kontakt med El Sistema-pedagoger, vilket deras åsikter kan färgas av. Dock är det kanske en omöjlighet att helt undvika detta eftersom de personer som vet tillräckligt för att kunna uttala sig om El Systems eventuella påverkan på social inkludering är just dessa personer. El Sistema Hammarkullen

har ju trots allt bara funnit i tre år. Det finns en möjlighet att andra intervjupersoner skulle ge uttryck för andra uppfattningar om hur El Sistema Hammarkullen påverkar social inkludering. Endast personer med nära anknytning till El Sistema Hammarkullen intervjuades, vilket får ses som en begränsning med studien. Ursprungstanken var att inkludera fler lärare i urvalsgruppen men tyvärr så lyckades jag inte få tag i fler som ville ställa upp på en intervju.

I genomförandet av den tematiska analysen är det endast jag som författare som har kodat det empiriska materialet och som sökt efter mönster och teman. En annan person skulle kanske ha tolkat materialet annorlunda och därför hade det varit bra om två personer hade kodat oberoende av varandra. Detta var dock inte möjligt att genomföra inför ramen av uppsatsarbetet.

När det gäller validitet menar Esaiasson et al. att ”Validitetsproblemet ökar med avståndet mellan den teoretiska definitionen och den operationella indikatorn” (Esaiasson et al., 2007 s. 65). Ju högre abstraktionsnivå på formulerat forskningsproblem desto svårare blir det att hitta passande operationella indikatorer. Detta är ett problem som är typiskt för (empirisk) samhällsvetenskaplig forskning eftersom problemen som undersöks ofta ligger på en hög abstraktionsnivå (Esaiasson et al., 2007). Enklare uttryckt innebär validitet att man mäter det man avsett att mäta. I denna studie undersöks intervjupersoners uppfattningar om hur El Sistema Hammarkullen påverkar barnen, familjerna och omgivningen, med avseende på social inkludering. De uppfattningar som framkommit i intervjuerna har sedan tolkats med hjälp av teorier om social exkludering. Det är viktigt att understryka att studien inte försöker ge sken av att undersöka hur det *faktiskt* är utan vad som undersöks är uppfattningar om påverkan som författaren sedan kopplat till social inkludering i analysen.

Reliabilitet motsvarar noggrannheten i mätningen, det vill säga hur *väl* man har undersökt det man avsett att undersöka. Således handlar det om huruvida undersökningen är genomförd på ett tillförlitligt sätt (Esaiasson et al., 2007). För att uppnå så god reliabilitet som möjligt har jag spelat in intervjuerna, fört kompletterande anteckningar, lyssnat igenom det inspelade materialet flera gånger och transkriberat data helt eller delvis. Vidare har sammanställningen, kodningen och tolkningen av materialet varit en pågående process för att uppnå så god reliabilitet som möjligt (Braun & Clarke, 2006).

4. Resultatbeskrivning och analys

I resultatanalysen nedan presenteras de tre teman som med ledning av frågeställningarna har bestämts utifrån det empiriska materialet. Varje tema beskrivs närmare i varsitt separat avsnitt och exemplifieras med citat från intervjuerna. Frågeställningarna har lett analysen och temana innefattar vad som sagts i intervjuerna och som ansetts ha relevans för studien. Temana överlappar varandra till viss del men i huvudsak följer tema 1 första forskningsfrågan, tema 2 andra forskningsfrågan och tema 3 tredje forskningsfrågan.

4.1 Musikens betydelse för barnens utveckling (Tema 1)

Det här temat svarar mot frågan om på vilket sätt El Sistema Hammarkullen påverkar barnen. Under intervjuerna framkom det olika uppfattningar om huruvida det märks någon skillnad på barnen som är med i El Sistema och de som inte är det.

Barn är barn och det syns inte så tydligt att... nej, att de skulle vara mer... barn är barn alltså och jag har inte märkt att de skulle vara extra entusiastiska på något sätt utan de gillar att gå dit... (Ip 3)

Emellertid fanns det även uppfattningar om att El Sistema påverkar barnens utveckling.

... jag vet och ser att det hjälper just de här barnen som är lite mer blyga. För det ger dem möjlighet att öppna sig och visa sig på ett annat sätt/.../ musiken kan vara ett första steg som hjälper dem att öppna sig. Så det är verkligen en så här höjdare för blyga barn, det här El Sistema (Ip 4)

När det gäller på vilket sätt barnen påverkas handlar det till stor del om betydelsen av musiken och musicerande i grupp men även om hur de uppträdanden och konserter som arrangeras påverkar barnen. Musiken är som tidigare beskrivits själva verktyget med vilket El Sistema arbetar. Man betonar även vikten av musik och kultur för människans välmående, att det utvecklar och stärker kreativitet allmänt. Vidare att musik öppnar upp för känslor och kan göra individen mer ödmjuk, liksom att musik förenar.

Den här gemenskapen man har, att man genom musiken då kan mötas. Människor som kanske inte skulle mötas annars, de kan göra det genom musiken (Ip 2)

Uppfattningar om att det påverkar individen positivt att hålla på med musik framkommer i det empiriska materialet och styrks i uppsatsens teoriavsnitt. Det kan lugna ett oroligt barn

samtidigt som det kan bidra till ett ökat självförtroende, vilket visar på musikens betydelse för personlig utveckling.

Jag tycker att just sång, musik... att det är liksom förenande på något sätt (Ip 6)

Empirin visar på uppfattningar om att medverkan i El Sistema påverkar barn på så sätt att de blir mer självsäkra och mindre blyga. En av respondenterna berättar att många av barnen har lättare för att redovisa inför klassen och är bättre på att vara publik inför sina klasskamrater - genom att de lyssnar och visar respekt för den som redovisar/talar, i högre grad än tidigare. Respondenten kopplade detta till barnens medverkan i El Sistema och menade att de barn som inte är med inte är lika oblyga. Dessutom gjorde respondenten jämförelser med hur skolbarnen uppträdde för några år sedan och menade sig se skillnad även i detta avseende.

De har inte svårt med sin fantasi och de släpper loss på ett helt annat sätt nu än vad de gjorde tidigare. Tidigare var de mer tillbakadragna, lite mer blyga, lite mera oroliga, rädda för att göra bort sig... den skillnaden kan man se ganska tydligt på de barn som inte går på El Sistema (Ip 2)

Om barnen är mer självsäkra nu än tidigare kan förstås bero på andra orsaker än El Sistema. Men om det är så att El Sistema bidrar till att barn får stärkt självförtroende kan orsaker till det sökas i utövandet av musik och i musicerandet med andra. I kombination med den erfarenhet det ger att delta i och ta del av de konserter som arrangeras.

*Men de är också en väldigt duktig publik, de vet alltså... de har ju själva stått där på scen och varit oroliga och rädda för att göra fel och så vidare så när de själva sitter i publiken så är de duktiga! De är tysta, de lyssnar noga, de applåderar, de är alltså hänsynsfulla och schysta. Det är en jättestor skillnad, så var det inte innan.
(Ip 2)*

Vidare visar resultatet på uppfattningar om att det sker en viss språkutveckling i och med medverkan i El Sistema. Att barnen både blir bättre på det svenska språket som på att artikulera eftersom de sjunger mycket sånger tillsammans. Det menas att barnen förbättrar sin förmåga att uttrycka sig, ta plats och lyssna in, vilket också skapar goda förutsättningar för självförtroende och samarbetsförmåga.

De lär ju sig svenska texter, de lär sig artikulera. De är väldigt duktiga på när de sjunger att... man hör vad de sjunger och det var ingenting som jag upptäckte utan

det var en annan kollega som upptäckte det när de... de spontan-uppträder väldigt ofta på skolgården (Ip 2)

Genom El Sistema får barnen bekräftelse och blir sedda. Alla i orkestern är lika viktiga.

Gemenskapen, att tillsammans gör vi någonting. Och i orkestern är det jätteviktigt att vi alla är tillsammans... Man lär sig mycket genom orkestern, samarbeta, lyssna, vänta, och allt det här (Ip 5)

Vikten av gemenskap och musicerande tillsammans kan kopplas till det El Sistema beskriver i sin filosofi om att orkestern hjälper till att skapa bättre samhällsmedborgare eftersom det i hög grad handlar om att samarbeta och lyssna på varandra.

Och när man blir duktig då växer den här lilla människan (Ip 5)

Det berättas i intervjuerna att El Sistema-barnen åker på utflykter och träffar barn från andra områden, att de sjunger och spelar tillsammans med dem. Och att detta är viktigt för att barnen då får träffa andra barn som bor i andra delar av staden.

... att hitta vänner, det är så viktigt när man är isolerad i Hammarkullen... för man känner sig isolerad som invandrare, man har inga svenska kompisar, men det här har blivit att alla är tillsammans. Svenskar och invandrare (Ip 5)

Det handlar om att inkludera så många som möjligt, att alla ska få chansen och möjligheten att vara med. Det är något som underlättas genom att det kostar så lite att medverka. Sen introduceras barn från ung ålder. På förskolan får fyraåringarna bygga och måla sin egen fiol som de sedan ”spelar” på och således är de en del av orkestern innan de anses vara tillräckligt gamla för att spela på ett riktigt instrument.

... fyraåringarna de får bygga sin egen fiol i frigolit och så får de måla dem och göra dem fina. Och sen så får de lära sig hur man håller fiolen, hur man håller stråken, stråken är bara en vanlig liten pinne sådär med en liten träbit så. Men att de liksom lär sig det här hur man håller och hur man sitter och att man sitter i en orkester, och man kan, man får ta instruktioner och liksom vänta på sin tur och allt sådant där som man sen har med sig när man kommer in i en riktig orkester (Ip 1)

Som svar på undersökningens första frågeställning om på vilket sätt El Sistema påverkar barnen med avseende på social inkludering visar resultatet på att det finns uppfattningar om

att barnen påverkas av El Sistemas verksamhet genom att de får självförtroende och känsla av tillhörighet i gruppen. Vidare tycks barnens språkutveckling påverkas positivt. Detta är intressant eftersom det finns tidigare studier som visar att musik påverkar språkutveckling och samarbetsförmåga positivt (Bamford, 2009). Jag tolkar detta som att barnen påverkas på ett sätt som underlättar deras sociala inkludering.

Jag tror att de här barnen, som bor i det här området, kanske skulle aldrig, aldrig få den här chansen annars/.../ de älskar att uppträda. Många tycker om att stå på scen och tycker om att sjunga och kanske skulle de aldrig få den chansen (Ip 3)

4.2 Ett engagerat helhetstänk (Tema 2)

Detta tema svarar mot frågeställningen om och på vilket sätt familjerna påverkas av El Sistema. Resultatet visar att det finns uppfattningar om att många föräldrar är stolta över att deras barn är med i El Sistema, och att barnets medverkan är något som bidrar till en ökad framtidstro för familjen - att barnet ska ”klara sig”. Bland intervjupersonerna finns uppfattningen att de noterat en stolthet bland deltagande föräldrar och familjer över den uppmärksamhet som Hammarkullen har fått i och med El Sistema. Genom att vara den första stadsdelen i Norden där El Sistema startades upp och i och med besöken av dirigenten Gustavo Dudamel och av Göteborgs Symfoniker.

Det är framtidstro, det är det som är stora delen så... att min son går in på konserthuset och spelar, att man kan åka till Stockholm och spela för Victoria och Daniel, att spela på Botaniska trädgården/.../ och att Symfonikerna kommer till Hammarkullen (Ip 5)

Utifrån vad som kommit fram under intervjuerna ligger även fokus på det engagemang och helhetstänk som förefaller oundgängligt för att verksamheten ska fungera. Med helhetstänk menas dels att man inom verksamheten liksom arbetar på flera nivåer, exempelvis genom att pedagogerna träffar barnen och familjerna i fler sammanhang än de som innefattar musikundervisning. Det kan innebära att mötas i olika situationer som på raster och i hallen utanför musikundervisningssalarna men också att engagera sig i familjernas liv, till exempel när någon har det svårt. I citatet nedan beskriver en av respondenterna hur El Sistema (med flera) genomförde en demonstration mot ett utvisningsbeslut som hotar en av familjerna som medverkar i El Sistema Hammarkullen.

Om man tänker hur fint det var igår när vi demonstrerade för familjen... och de här fyra barnen som man hoppas inte ska utvisas från Sverige och man... man får så mycket stöd, från hela El Sistema och det är som man säger en stor familj och det är det som är kärnan för El Sistema, det är "La familia". Så utan föräldrar så går det inte så bra. Det är därför det är så viktigt med föräldrar, att de är med i El Sistema, att de bildar föräldraförening, att de kommer till Vänstay (Ip 5)

Det satsas alltså inte bara på barnen utan också för att inkludera familjerna. El Sistema tar mycket tid i anspråk liksom det fordrar kontinuitet, vilket innebär att man träffas ofta och mycket, i musikundervisning och utanför. Man spelar, umgås, fikar och äter tillsammans.

... det är ju inte en musikskola även om vi jobbar med musik, utan det är ju en social verksamhet där vi använder musiken och orkestern och kören som verktyg (Ip 1)

El Sistema liknas med en stor familj där man tar hand om varandra. Det anordnas orkesterläger och resor men framför allt är det kanske genom Vänstay som alla medverkande möts. Vänstay beskrivs som en central och viktig del i El Sistema Hammarkullen – mötesplatsen där alla (barn, pedagoger och barnens familjer) träffas och umgås och att detta stärker både familjerna och sammanhållningen i området.

... lite hjärtat i El Sistema – Vänstay, där alla möts, där kan barnen få spela upp för de andra. Vi har alltid veckans artist, veckans grupp som spelar, så det är alltid några som framträder. Vi fikar alltid ihop (Ip 1)

Som tidigare nämnts krävs även engagemang från föräldrarna/familjerna, vilket består i att hämta och lämna barnen från musikundervisning och andra aktiviteter samt att de helst ska delta själva i aktiviteter som Vänstay och läger som arrangeras. Det framkom i det empiriska materialet att en del föräldrar känner sig stressade av detta och att det finns de som inte deltar mer än nödvändigt. Emellertid är det många som engagerar sig mycket och därmed utgör en del av ett större socialt sammanhang.

... för familjer och föräldrar att man träffas på det här Vänstay, att det är väldigt viktigt också för många utav barnen här, och då träffas ju även föräldrar och då får man chans att prata. Kanske träffas och prata och knyta kontakter... så att jag tycker att de... alltså, idén med El Sistema är helt fantastisk (Ip 6)

Man påpekar vikten av att föräldrarna engagerar sig och det görs en liknelse med fotbollsträning som fritidsaktivitet - när det gäller barnens fotbollsträning så ifrågasätts inte kravet att föräldrarna engagerar sig och kör till träning och match flera gånger i veckan. Det är däremot inte något som man vanligtvis förutsätter när barnets fritidssysselsättning handlar om kultur eller musik. Man menar att föräldrarnas engagemang är viktigt eftersom det ger en ökad trygghet för barnet om föräldrarna visar intresse genom att följa med på aktiviteter som Vänstay, läger och liknande. El Sistema fordrar att föräldrarna engagerar sig i alla fall till viss del eftersom barnen behöver hämtas och lämnas från undervisning, rep och spelningar vilket kan vara en begränsning då det i praktiken innebär att barnens medverkan hänger på föräldrarnas delaktighet.

Vissa föräldrar är ju svåra att nå men då får man locka och pocka liksom, då får man lura dit dem genom att ha liksom ja men på Vänstay så ska ditt barn spela och så då kommer de dit och så kanske de ja... upptäcker att det kanske är rätt trevligt att vara här och... eller att man, man kan ju inte tvinga föräldrarna att komma och vara med och engagera sig så mycket om de inte vill, men det är ju vårt mål (Ip 1)

Många föräldrar engagerar sig men inte alla. Vissa barn kommer från svåra förhållanden och kan ha svårt att hänga med i undervisningen och i sådana fall kan det krävas ett extra stort engagemang.

Vi får in så mycket barn som... som har det kanske väldigt trassligt av olika anledningar. Och då måste man ha ett stort engagemang för att nå barnen. För vi vill ju försöka få in alla (Ip 1)

Den andra frågeställningen i undersökningen handlade om vilka uppfattningar intervjupersonerna hade om hur familjerna påverkas. Resultatet kan tolkas som att familjerna påverkas eftersom medverkan i El Sistema ger framtidstro – att barnen kommer att klara sig bra i samhället och att föräldrarna blir stolta över barnen. Dessutom genom att de lär känna andra familjer i området och blir del i ett större socialt nätverk. Framtidstro är även betydelsefullt för känslan av att höra till och för att bryta social exkludering (Beach & Sernhede, 2011).

Det framkommer i intervjuerna att El Sistema Hammarkullen handlar om engagemang, gemenskap, samarbete och helhetstänk. Att det är många som på många olika sätt anstränger sig för att det ska fungera, med övertygelsen att El Sistema är viktigt för de medverkande

barnen och deras familjer men även för stadsdelen och staden i stort. Liknelsen görs med El Sistema som en stor familj och man menar att verksamheten medför att familjer i området känner samhörighet och gemenskap. Påverkan kommer även ur att fler familjer i Hammarkullen nu möts över kulturella gränser och i och med det skapas också ett större socialt nätverk som bidrar till ökad gemenskap och känslor av inkludering. Att familjer påverkas genom att de känner delaktighet i ett större socialt sammanhang kan kopplas till betydelsen av att invånare medverkar i samhällliga aktiviteter, för social inkludering (Della Giusta i Desai & Potter, 2008).

Det engagemang som visas exempel på kan tolkas som ett sätt att motverka de samhällliga strukturer som möjliggör en isolerad och exkluderande förortsmiljö eftersom det bidrar till att inkludera familjer som annars kanske inte skulle ha medverkat. En del av barnen/familjerna som är med i El Sistema Hammarkullen kommer från trassliga hemförhållanden och en del har migrerat från krigsdrabbade länder vilket ibland kan ligga till grund för svårigheter att hänga med i musikundervisningen. Majoriteten av de medverkande familjerna är av utländsk härkomst och att en del föräldrar inte har tillräckliga kunskaper i det svenska språket försvårar när det kommer till att ta del av information. El Sistema Hammarkullen kan sägas medverka till social inkludering för de medverkande familjerna genom att få hela familjer att engagera sig och mötas i verksamheten.

4.3 Gemenskap och samarbete över gränser (Tema 3)

Intervjupersonernas svar på hur El Sistema påverkar stadsdelen och samhället innefattas i temat Gemenskap och samarbete över gränser som handlar om ambitionen att inkludera många i verksamheten. Både genom att med låga priser göra det ekonomiskt möjligt för familjer med små finansiella resurser att medverka men också genom ett stort engagemang från olika håll. De gränser som man samarbetar över är dels mellan olika yrkesgrupper som har anknytning till barnen men också mellan familjer och mellan olika stadsdelar i Göteborg.

Detta innebär att inte bara familjerna involveras utan även skola och fritids, vilket kräver engagemang från både lärare, förskolepedagoger och fritidspedagoger. Det vill säga personer som arbetar utanför El Sistema men som träffar barnen i andra sammanhang. Det är alltså många som engagerar sig för att verksamheten ska fungera. Detta engagemang kan bestå i att informera föräldrar, förmedla kontakter och se till att barnen kommer i tid till sina musiklektioner när de sammanfaller med skola och fritids. En respondent beskriver sig själv som en ”spindel i nätet” i kontakten mellan föräldrar och El Sistema-pedagoger. Vidare

framkommer det under intervjuerna att det inneburit en extra arbetsbörda både för de som jobbar inom liksom de som jobbar nära verksamheten. Något som stundvis varit påfrestande, dock främst i början när allt var nytt och det påpekas att organisering och samarbete nu flyter på bättre.

En av pedagogerna beskriver att det finns barn som vill vara med i El Sistema men att det är svårt att få kontakt med vissa föräldrar på grund utav språksvårigheter (det krävs förstås förutom ett visst engagemang också godkännande från vårdnadshavande för att barnet ska få medverka). Intervjupersonen i fråga reflekterar över om hon och hennes kollegor på skolan kanske behöver hjälpa till ännu mer med föräldrakontakten, och vid behov kontakta tolk, för att nå fram med informationen om El Sistema. Alla tillfrågade menar dock att det är mödan värt och att verksamheten är viktig för området. Det betonas vidare att El Sistema Hammarkullen genomsyras av mycket kärlek, positivitet och peppning och att El Sistema-pedagogerna gör ett stort och viktigt arbete.

... alltså, El Sistema-pedagogerna, de är ju så underbara, de är så duktiga. Jag menar, de lägger ju ner hela sin själ i detta! Helt fantastiska människor är de ju
(Ip 2)

Intervjupersonerna uttrycker lite olika tankar om framtiden. Vissa uttrycker oro inför framtiden, om ekonomin, om finansieringen, att avsaknad av tillräcklig finansiering skulle innebära att El Sistema Hammarkullen skulle få lägga ner verksamheten. Det framförs åsikter om att det behövs fler finansiärer för att budgeten ska hålla.

... om vi inte får mer resurser vad det gäller personal med tjänster och så... och även lokalerna är ju rätt små, och ju fler vi blir desto trängre blir det/.../ så himla mycket mer kan vi inte växa i nuläget/.../ ett problem eftersom vi ligger i kulturskolans budget och ska vi växa och få in mera pengar då måste det tas ifrån resten av kulturskolan och det är ju inte något bra alternativ/.../ det måste finnas fler finansiärer som går in och hjälper till och bygga upp det här. Till exempel att man har med individ och omsorg och så socialsektorn/.../ så att man ser det i ett större sammanhang (Ip 1)

En av de intervjuade uttrycker farhågor om att spridningen av El Sistema, till andra stadsdelar i Göteborg, ska påverka El Sistema Hammarkullen negativt och menar att El Sistema i första hand bör vara för förortsbarnen, de som vanligtvis inte inkluderas. Det uttrycks oro över att El

Sistema Hammarkullen skulle kunna få mindre ekonomiskt stöd för att nya El Sistema startas upp på andra ställen i Göteborg. Att det i förlängningen skulle kunna innebära att verksamheten i Hammarkullen blir tvungen att lägga ner. Det understryks hur betydelsefullt El Sistema är för stadsdelen.

Detta får inte hända! El Sistema är annars det bästa som har hänt på väldigt länge. Men det ska vara främst för invandrabarn som inte har samma chanser som andra barn i Sverige (Ip 2)

Det framkommer också mer positiva uppfattningar gällande framtiden för El Sistema Hammarkullen. De intervjuade talar om framtidstro och förhoppningar om ett större samarbete mellan olika stadsdelar. Om en mer integrerad stadsdel och en mer integrerad stad. I och med uppstartandet av fler El Sistema-skolor både inom landet liksom i andra länder finns det förhoppningar om ett utökat samarbete både mellan stadsdelarna i Göteborg men också på riksnivå och internationellt. Ett visst samarbete förekommer redan men utifrån uppfattningar från intervjuerna är det inte alltid märkbart.

Jag har inte upplevt att vi har mer kontakt med några andra stadsdelar. Och det skulle behövas för det skulle vara en väg hur de här barnen som bor i Hammarkullen ska träffa barn som till exempel bor i ett mer hm... område där det är mindre sådär invandrantätt och sen tvärtom också. Att de får ju en inblick i hur det ser ut på ett annat ställe än bara i Hammarkullen, och tvärtom också, så det skulle vara en jättebra väg att samarbeta men jag vet inte... vi har inte upplevt att vi har varit någon annanstans. Jag vet att det finns på Hisingen och så men vi har inte varit hos dem (Ip 4)

Ett exempel på när El Sistema-barn från olika stadsdelar har mötts och spelat tillsammans är på Konserthuset i Göteborg år 2012, då 200 barn samlades och spelade med Göteborgs Symfoniker (El Sistema, 2013). I intervjuerna framkommer önskemål om fler sammankomster och där det finns möjlighet till närmare möten mellan barnen.

Man uppträder väl tillsammans och så men det blir inte så mycket kontakt ändå, det är mer åtskilda världar ändå. Det är ju en träff men inte så nära träff. Men jag tänker om man skulle gå och uppträda på deras förskola och tvärtom. Till exempel Hisingen - spelar ingen roll vilken stadsdel det handlar om men - då är det en

bättre kontakt, att låta barnen träffas över gränserna och så. Ja, det är något att tänka... jag skulle vilja se en sådan utveckling på El Sistema (Ip 4)

Temat handlar också om ökad sammanhållning och gemenskap i Hammarkullen och i Göteborg i stort, och är framtaget utifrån de uppfattningar som förts fram under intervjuerna. Att El Sistema bidrar till att skapa nya gemenskaper mellan de medverkande familjerna och genom detta till fler interkulturella relationer. Detta eftersom det bor många utrikesfödda av olika nationaliteter i området och att det är vanligt att umgås med sin egen ”grupp” men i och med El Sistema så möts man i större utsträckning över kulturella gränser. De intervjuade understryker vikten av samarbete och kontakt inom stadsdelen, att alla blir en del av området och att man blir det tillsammans och det menas att fler familjer har lärt känna varandra i och med barnens medverkan i El Sistema och i och med Vänstay. En respondent påpekar vikten av samarbete mellan olika skolor och andra institutioner och menar att El Sistema är en grej som förenar i området.

... våran skola ska inte vara en isolerad plats, utan vi tillhör nåt större sammanhang (Ip 6)

Det handlar alltså om samarbete inom Hammarkullen men även med andra El Sistema-skolor runt om i Göteborg. Förhoppningar finns att detta samarbete ska bidra till en mer inkluderande stad och att fler ska känna tillhörighet till hela Göteborg

Tanken är väl att man ska kunna bygga upp, så småningom också så att eleverna ska kunna mötas. Och i första hand så kanske man ska tänka att man möts, kan mötas i Sverige eller bara alltså i... inom Göteborg (Ip 1)

Man tycker inte att Hammarkullen ska vara som en isolerad ö utan att hela Göteborg ska vara till för familjerna som bor i området. Vidare att El Sistema öppnar dörrarna till resten av staden och till en möjlig bättre framtid, vilket är viktigt inte bara för Hammarkullen utan för Göteborg i stort.

Som svar på den tredje frågeställningen framkommer tecken på att El Sistema Hammarkullen påverkar stadsdelen fram i det empiriska materialet, exempelvis i och med ett ökat samarbete mellan skolor och fritids och genom att El Sistema bidrar till att förändra bilden av Hammarkullen – på ett positivt sätt. Från att ofta associeras med utsatthet och kriminalitet till att i större utsträckning talas om i mer positiva ordalag. Detta bidrar till en mer positiv självbild för invånarna i stadsdelen. Att skapa ett bättre rykte för stadsdelen är viktigt för att

motverka den stigmatisering och de negativa associationer som finns gällande förorten (Beach & Sernhede, 2011). Ett utökat samarbete mellan olika stadsdelar medverkar till att skapa fler mötesplatser över stadsdelsgränserna vilket bidrar till känsla av tillhörighet till hela staden, och därmed till ökad social inkludering. Ingen av intervjupersonerna i undersökningen ville uttala sig direkt på frågan om ifall El Sistema Hammarkullen har förändrat stadsdelen eller samhället. Däremot gör jag tolkningen utifrån vad som sagts att det finns en övertygelse bland intervjupersonerna om att El Sistema är bra för stadsdelen. Det kan utifrån undersökningens resultat tolkas som att El Sistema bidrar till att förändra bilden av Hammarkullen, i en positiv bemärkelse, vilket kan bidra till att motarbeta reproducering av den stigmatiserande bild som finns om stadsdelen.

5. Diskussion och slutsatser

I detta avslutande kapitel diskuteras resultatet utifrån teorier om social exkludering och vidare reflekteras det över huruvida resultatet av undersökningen svarar mot syftet. Avsnittet börjar med en kort resumé som sedan leder fram till diskussion och slutsatser.

Syftet med den här undersökningen har varit att ta reda på huruvida och på vilket sätt El Sistema Hammarkullen bidrar till social inkludering. För att ta reda på det har det genomförts intervjuer med sex personer och det är således deras *uppfattningar* om huruvida och på vilket sätt El Sistema Hammarkullen bidrar till social inkludering med avseende på de medverkande barnen och deras familjer, som utgör det empiriska materialet. Empirin har analyserats med hjälp av tematisk analys och resultatet beskrevs därefter under tre teman som följde eller utgick från uppsatsens frågeställningar.

I analys av resultatet utifrån teorier om social exkludering kan tolkningen göras att El Sistema Hammarkullen bidrar till social inkludering genom att vara ekonomiskt tillgängliga för många, genom att skapa ökad sammanhållning i området och i och med bildandet av ett socialt nätverk. Sammantaget kan således resultatet av undersökningen, i analys med teorier om social exkludering, tolkas som att undersökningen svarar mot syftet.

Användandet av begreppet social exkludering behövdes för att förstå innebörden av social inkludering, då det i princip innebär dess motsats. Vidare har även idéer om segregation, globalisering och musikens betydelse för personlig utveckling använts för att i uppsatsens analysdel diskutera resultaten av undersökningen. Segregation kopplas ofta samman med social exkludering eftersom den polarisering som segregation innebär också betyder att en del

människor inkluderas samtidigt som andra exkluderas. Eftersom social exkludering och segregation är aktuella samhällsproblem både lokalt liksom globalt och inverkar på varandra har det också varit relevant att tala om innebörden av globalisering. Samtidigt är starten av El Sistema Hammarkullen en konsekvens av ett internationellt samarbete.

Det har varit väsentligt att reflektera över vilket betydelse musiken har i sammanhanget, med tanke på att det är genom musik som El Sistema menar sig kunna åstadkomma social och samhällelig förändring. Musikens roll i sammanhanget lyfts fram i resultatet av undersökningen, liksom att det i El Sistema läggs stor vikt vid orkestern. Det med övertygelsen att musicerande i grupp också ökar individens samarbetsförmåga vilket ska ge bättre förutsättningar för mer och bättre samarbete och sammanhållning även i samhället i stort. I uppsatsen refereras till forskning som visar på musikens och kulturens betydelse för individuell och kollektiv utveckling. Studiens resultat kan tolkas som att det är kombinationen av musik, orkesterarbete, stå på scen, gemenskap och vara del i ett större sammanhang som bidrar till en positiv utveckling. Det verkar också finnas en övertygelse bland de intervjuade att musik och kultur är bra för både människa och samhälle, något som styrks i tidigare forskning. (Bamford, 2009; Bjursell, 2011; White-Schwoch et al., 2013).

El Sistema är ekonomiskt tillgängligt för många familjer vilket är betydelsefullt för social inkludering. Att det för hushållen är ekonomiskt möjligt att delta i samhälleliga aktiviteter är betydelsefullt för att motverka social exkludering (Byrne, 2005). Vidare är ekonomisk liksom social trygghet av central betydelse för både den enskilde människan liksom för samhället (Statens folkhälsoinstitut, 2013). Det kan diskuteras om inte El Sistema borde behandlas som en social verksamhet och finansieras som det, istället för som i nuläget genom kulturskolans budget.

Ett dilemma med specialsatsningar i en förort som Hammarkullen är att man genom dessa befäster eller cementerar bilden av den utsatta och problemdrabbade stadsdelen vilket i allra högsta grad också påverkar barnen och deras självbild. Samtidigt som det antagligen behövs sådana satsningar ännu mer där på grund av att de socioekonomiska förutsättningarna är sämre än i till exempel stadsdelar som Majorna-Linné. På grund av den låga kostnaden har också fler familjer råd att vara med. Beach & Sernhede visar i sin undersökning att skolan reproducerar gamla mönster, och ungdomar från förorten berättar att de känner sig ”dömda på förhand” av lärare och skolsystem (Beach & Sernhede, 2011). Med tanke på den sociala aspekten kan det hävdas att en verksamhet som El Sistema behövs minst lika mycket i en

stadsdel som Majorna-Linné – för att skapa mer gemenskap och sammanhållning men även för att förbättra relationen mellan stadsdelarna. Någon av intervjupersonerna talade om att en del invandrade föräldrar hade få vänner här och kunde må bra av att lära känna fler folk, för att på så sätt integreras mer i samhället. Dock framhåller Franzén att segregationen inte främst har sina orsaker i ”invandringen” utan att socioekonomiska orsaker ligger till grund även fast detta ofta ändå är sammanlänkat (Franzén i Andersson & Magnusson, 2001).

Intervjupersonerna i undersökningen understryker hur viktigt det är med sammanhang och gemenskap och menar att El Sistema Hammarkullen bidrar till att skapa starkare sammanhållning i området. Människor, som annars inte skulle ha umgåtts, möts i större utsträckning och lär känna varandra. Att vara del i ett sammanhang bidrar till känslor av samhörighet och social tillhörighet, vilket är viktigt både för den enskilde individen och för samhället. Beach och Sernhede menar att känslan av medborgarskap och att vara en del av samhället eller omvänt känslor av utanförskap och om att inte höra till, är centralt för segregation och social exkludering (Beach & Sernhede, 2011). Genom Vänstay, El Sistemas mötesplats för barnen och deras familjer, knyts nya kontakter mellan människor i stadsdelen. Att föräldrar och familjer är med på Vänstay betyder att de är delaktiga i en social samhällelig aktivitet och formar således del i ett socialt nätverk (Alm et al., 2010). Della Giusta är en av dem som lyfter fram vikten av att stadens invånare ingår i sociala nätverk för social inkludering (Della Giusta i Desai & Potter, 2008). Utifrån den gjorda undersökningen kan det inte sägas vilka det är som väljer att vara med på Vänstay. Kanske är det främst de som även annars aktiverar sig socialt och som redan ingår i sociala sammanhang och nätverk. Emellertid tolkas resultatet som att Vänstay har öppnat upp för fler relationer mellan människor som kommer från olika socio-kulturella grupper, och som annars kanske inte skulle umgåtts. Det handlar i mångt och mycket om att mötas över gränser, vilket i förlängningen kan leda till ett mindre segregerat samhälle. Med tanke på indikatorer som Della Giusta lyfter fram som betydelsefulla för social inkludering/exkludering kan slutsatsen dras att det ökade sociala nätverk som El Sistema innebär också öppnar upp för ökad social inkludering (Della Giusta i Desai & Potter, 2008).

I undersökningen kom det fram att Hammarkullen kan uppfattas som en ”isolerad ö” åtskild från resten av staden och att det finns en polarisering mellan ”svenskar och invandrare” både inom stadsdelen och i förhållande till andra delar av Göteborg. Förhoppningar finns om att El Sistema nu bidrar till att ändra på det, med hjälp av mer samvaro inom stadsdelen och utbyten mellan stadsdelar. Att barnen kommer in till centrum för att uppträda och att gäster från

Göteborgs Symfoniker bjuds in till Hammarkullen kan medverka till att ”öppna staden” lite mer genom att göra den mer tillgänglig, något som kan vara av stor vikt för att motverka segregation och skapa mer social inkludering. Typiskt är annars att människor håller sig inom ”sina” stadsdelar och sällan eller kanske aldrig vistas i andra delar av staden. En sådan segregation ökar alienation och ger dåliga förutsättningar för en integrerad stad. Studier visar att ungdomar i invandrartäta svenska förorter i allmänhet har låg framtidstro, vilket till stor del grundas i den stigmatisering som dessa förorter utsätts för. Att ungdomarna tidigt har känslor av att inte vara del av samhället. Dock verkar det finnas en slags acceptans för den marginalisering som sker och av det faktum att inte erhålla lika rättigheter som ungdomar i icke-marginaliserade områden (Beach & Sernhede, 2011).

Social exkludering är många livsvillkor och verklighet i socioekonomiskt utsatta stadsdelar i Sverige (Beach & Sernhede, 2011). Problematiken kan ses som både en konsekvens av den ökade internationella migration som globaliseringen för med sig men även som en följd av en misslyckad integrationspolitik både på lokal och också global nivå där det är nödvändigt att förstå sambanden mellan det lokala och det globala (Abrahamsson, 2011). Språksvårigheter har varit ett hinder för Kulturskolan i Angered att nå föräldrar och familjer med information, även innan starten av El Sistema. Nu har fler resurser lagts på Hammarkullen, vilket är viktigt eftersom det är svårt att involvera de som är mest utsatta för social exkludering.

Genom det ökade utbytet och samarbetet mellan stadsdelar som sker i och med El Sistema kan verksamheten tänkas bidra till att bryta negativa mönster av misstro och social exkludering. När det gäller Göteborg som en segregerad stad skulle ett ökat samarbete mellan stadsdelarna över tid kunna leda till minskad polarisering. Intervjupersonerna beskrev förhoppningar som finns om att samverka mellan El Sistema i olika stadsdelar på sikt ska leda till en mer integrerad stad genom att familjer från olika stadsdelar lär känna varandra och på så sätt kan överbrygga gränser.

5.1 Avslutande reflektioner

På grund utav det låga antalet intervjupersoner kunde inga generella slutsatser dras och med anledning av att det är människors uppfattningar som undersöks kan studien inte heller visa på några sanningar om hur verkligheten faktiskt är beskaffad eller på hur saker och ting verkligen är. Det var emellertid inte heller avsikten med undersökningen. I egenskap av en kvalitativ undersökning och utifrån en induktiv ansats har avsikten istället varit att skapa en djupare förståelse för uppfattningar som finns gällande ett visst socialt fenomen (Esaiasson et

al., 2007). Det finns mönster och tendenser i det empiriska materialet som i analysen utifrån valda teorier och begrepp kan tolkas som att El Sistema bidrar till att bryta reproduceringen av social exkludering i Hammarkullen och samtidigt bidrar till social inkludering för de berörda familjerna. El Sistema Hammarkullen kan således ses som en del i arbetet att skapa ett mer inkluderande samhälle. Emellertid ska det påpekas att det behövs många olika satsningar och även inom andra områden och verksamheter för att åstadkomma förändring. Huruvida El Sistema kommer att innebära en ökad social inkludering i stadsdelen eller i staden i stort återstår att se.

5.2 Förslag till framtida forskning

Det skulle vara intressant att se studier om huruvida samarbetet mellan El Sistema-verksamheter i olika stadsdelar i Göteborg leder till ökad social inkludering och integration i staden i stort. I denna undersökning har det uttryckts förhoppningar om ett utökat samarbete men studien har varit allt för begränsad för att kunna visa på (eventuella) effekter av dagens samverkan. Idag finns El Sistema på många ställen runt om i Göteborg. Förutom i Hammarkullen (Angered) har El Sistema även startats i Askim-Frölunda-Högsbo, Centrum, Hisingen (stadsdelarna Lundby, Västra och Norra Hisingen), Majorna-Linné, Västra Göteborg, Örgryte-Härlanda och Östra Göteborg (El Sistema, 2013). Flera av dessa är relativt nystartade och det kan därför behövas lite tid innan forskning kan visa på huruvida ett samarbete dem emellan kan leda till ökad integration och social inkludering.

Källförteckning

- Abrahamsson, H. (2011). Globaliseringens lokala uttryck Städer som noder för global samhällsstyrning eller som slagfält för sociala konflikter? En essä kring lokal globalisering, folkbildning och socialt hållbar stadsutveckling inför den nationella folkbildningskonferensen ”Folkhälsa, hållbar utveckling och global rättvisa”. Malmö den 14.6.2011.
- Alm, S., Bäckman, O., Gavanoas, A., & Kumlin, J. (2010). Utsatthetens olika ansikten: Begreppsöversikt och analys. (Rapport).
- Andersson, E., & Magnusson, L. (2001). *Den delade staden: segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa.
- Andersson, R., Bråmås, Å. & Hogdal, J. (2009). Fattiga och rika – segregationen ökar Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006. Tillgänglig: [http://www4.goteborg.se/prod/storstad/dalis2.nsf/vyFilArkiv/prel.rapport.RogerA.pdf/\\$file/prel.rapport.RogerA.pdf](http://www4.goteborg.se/prod/storstad/dalis2.nsf/vyFilArkiv/prel.rapport.RogerA.pdf/$file/prel.rapport.RogerA.pdf)
- Bamford, A. (2009). *The wow factor: global research compendium on the impact of the arts in education*. Münster: Waxmann.
- Beach, D., & Sernhede, O. (2011). From Learning to Labour to Learning for Marginality: School Segregation and Marginalisation in Swedish Suburbs.
- Bjursell, G. (2011). ”Den kulturella hjärnan”. Hjärnfonden. (videoföreläsning). Hämtad den 20 november 2013, från: http://www.hjarnfonden.se/gunnar-bjursell__489.
- Boverket. (2004). Integration och segregation i boendet – begrepp och indikatorer. Hämtad den 1 december 2013, från: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2004/integration_och_segregation_i_boendet.pdf
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Byrne, D. S. (2005). *Social exclusion*. Maidenhead: Open University Press.
- de Haan, A. Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation. Hämtad den 6 januari 2014, från: http://www.socialinclusion.org.np/new/files/Arjan_de_Haan_1336541462c29X.pdf.
- Della Giusta, M. “Social exclusion and development”. I Desai, V. & Potter, R. (2008). *The companion to development studies*. (s. 136-140). London: Hodder Education.
- El Sistema. (2013). El Sistema Sverige. (Hemsida). Skapad av WOF factory. Hämtat i december 2013, från: <http://www.elsistema.se/>
- Eriksson, C., Eriksson Baaz, M. & Thörn, H. (2011). ”Den postkoloniala paradoxen, rasismen och ’det mångkulturella samhället’. En introduktion till postkolonial teori”. I Eriksson, C., Eriksson Baaz, M., Thörn, H. (2011), *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. (s. 13-48). Nora: Nya Doxa. .
- Esaiasson, P. (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Nahm, J., & Wångersjö, M. (2012). *Stjärnor som föds: första året med El Sistema-Hammarkullen*. Angered: Maria Wångersjö.

- Socialstyrelsen. (2010). Boendesegregation. Hämtad den 15 december 2013. Tillgänglig: http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-3-11/Documents/2010-3-11_Kap_6_Boendesegregation.pdf.
- Statens folkhälsoinstitut. (2013). Övergripande mål för folkhälsa. Hämtad den 12 december 2013, från: <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/>
- Vetenskapsrådet. (1990). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Tryck: Elanders Gotab. Hämtad den 1 december, 2013 från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>.
- White-Schwoch, T., Carr, K. W., Anderson, S., Strait, D. L., & Kraus, N. (2013). Older adults benefit from music training early in life: biological evidence for long-term training-driven plasticity. *J Neurosci*, 33(45), 17667-17674. doi: 10.1523/JNEUROSCI.2560-13.2013

Bilaga 1. Intervjuguide

Namn, arbete, hur länge har du arbetat med det?

Bor du i Hammarkullen eller i närheten?

Vad vet du om El Sistema?

- Har du någon gång besökt en lektion eller Vänstay?

Har din arbetssituation förändrats på något sätt i och med starten av El Sistema?

- På vilket sätt?
- Är det många av barnen (i klassen/gruppen) som är med i El Sistema?

Märker du skillnad på barnen sedan starten av El Sistema?

- På vilket sätt?
- Kan du ge exempel/beskriva?

Märker du att det påverkar föräldrarna när barnen är med i El Sistema?

- På vilket sätt?
- Kan du ge exempel/beskriva?

Märker du av någon skillnad på de barn som är med i El Sistema och de som inte är det?

Märker du av någon förändring i stämning i Hammarkullen sedan starten av El Sistema?

Det var alla frågor jag hade. Är det någonting du vill tillägga?